

Типи дипломатичних місій та їх функції

Дипломатична діяльність держав здійснюється через різні форми представництва — постійні, тимчасові та спеціальні місії. Кожен вид має свою специфіку й окремі функції.

“

Усі три види місій є важливими інструментами дипломатії, забезпечуючи гнучкість та ефективність зовнішньої політики держави.

Ключова теза теми

XV

століття

початок роботи постійних представництв

1961

Віденська конвенція

про дипломатичні зносини

1969

Конвенція

про спеціальні місії, 8 грудня

3

категорії персоналу

дипломатичний, адміністративно-технічний, обслуговуючий

Що розглядаємо в темі

5.1

Постійні, тимчасові і спеціальні місії

Види представництв, ad hoc, конференційна дипломатія, склад персоналу та терміни Віденської конвенції

5.2

Ключові завдання дипломатичних місій

Класи глав представництв, повірені у справах, підстави припинення діяльності

5.3

Функції представництва України

П'ять функцій за конвенцією 1961 р. та функції за Положенням 2021 року

5.4

Права, привілеї та імунітети

Недоторканність приміщень, архівів і зв'язку, дипломатична пошта, податкові та митні пільги

Постійні, тимчасові та спеціальні місії

Постійні

Основа дипломатичних відносин

Офіційні представництва країни за кордоном — посольства та консульства. Підтримують стабільні відносини між країнами, захищають інтереси громадян, ведуть переговори та укладають міжнародні угоди.

Тимчасові

Гнучка реакція на потреби

Створюються для виконання конкретних завдань або участі у переговорах, що потребують короткотривалого представництва: делегації на міжнародних конференціях, робочі групи над окремими питаннями.

Спеціальні

Найдавніша форма дипломатії

За Конвенцією від 8 грудня 1969 року — тимчасова місія, що представляє державу і надсилається однією державою до іншої за взаємною згодою для обговорення окремих питань чи виконання конкретних завдань.

Спеціальні місії мають особливий статус і призначаються для виконання специфічних завдань, які виходять за рамки повсякденної діяльності постійних представництв — зокрема для вирішення кризових ситуацій або реалізації важливих міжнародних ініціатив.

Ситуативність як риса багатосторонньої дипломатії

Визначення

Ad hoc

Форма представництва держави спеціальними місіями — створення дипломатичних органів у кожному конкретному випадку чи з певного приводу.

Характерною рисою багатосторонньої (конференційної) дипломатії є її ситуативність: у межах міжнародних організацій — ООН, Ради Європи — створюються тимчасові комітети ad hoc для розробки, обговорення або вирішення специфічних питань.

Формати багатосторонньої взаємодії

- Багатосторонні міжнародні конференції
- Сесійні засідання форумів та об'єднань держав, які не мають статусу міжнародних організацій
- Багатосторонні консультації та переговори, де є троє й більше учасників
- Тимчасові комітети ad hoc у межах міжнародних організацій

У сучасній дипломатичній практиці спостерігається тенденція до активізації участі держав, зокрема України, у багатосторонніх форматах взаємодії.

Як формувалися сучасні форми дипломатичного представництва

XV ст.

Постійні представництва

Фундамент сучасних двосторонніх міждержавних відносин: забезпечують можливість підтримувати стабільні зв'язки та співпрацювати з широкого спектра питань.

1815

Міжнародні конференції

Від Віденського конгресу — ключовий механізм багатосторонніх відносин. Зібрання представників зацікавлених сторін для вирішення спільних проблем або координації дій.

XX ст.

Міжнародні організації

Механізм постійних консультацій та узгодження позицій держав-учасниць. Першою традиційно вважається Ліга Націй; інституції є ініціаторами зовнішньополітичних рішень нарівні з урядами.

Статут ООН — основа системи міжнародних організацій

Підписаний державами-засновницями у 1945 р. в Сан-Франциско. Містить розділи, які регулюють цілі та принципи діяльності ООН, структуру і компетенцію її органів, умови членства, а також порядок взаємовідносин між державами, органами та інституціями організації.

Посольство як постійний орган зовнішніх зносин держави

Правова природа

Постійна дипломатична місія — посольство або місія — є органом акредитуючої держави, що здійснює свою діяльність на постійній основі в державі перебування.

- Створюється на основі взаємної домовленості між двома державами
- Функціонує на території приймаючої держави для підтримання офіційних і постійних контактів
- Діє від імені своєї держави в усіх питаннях, пов'язаних із відносинами між сторонами
- Клас представництва залежить від категорії його глави за згодою обох держав

Акредитація у кількох державах

Держава має право призначити одного й того самого главу дипломатичного представництва для кількох держав — за умови отримання згоди від усіх цих держав.

Якщо глава представництва акредитується у кількох країнах, але не має постійного місця перебування в кожній з них, у відповідних державах можуть бути призначені повірені у справах. Таке представництво у цьому випадку називається місією.

Три категорії персоналу дипломатичного представництва

Дипломатичний персонал

Працівники представництва, які мають дипломатичний ранг. Разом із главою представництва вони є дипломатичними агентами.

Адміністративно-технічний

Працівники, які виконують адміністративно-технічні функції обслуговування представництва.

Обслуговуючий персонал

Особи, які забезпечують безпосереднє обслуговування представництва.

Окреме становище глави представництва

Глава представництва — особа, уповноважена акредитуючою державою виконувати функції керівника представництва. Його становище обумовлене особливим статусом та функціями і не належить до жодної з трьох категорій персоналу.

Склад спеціальної місії

Спеціальна місія включає одного або декількох представників держави, що її направляє, причому серед них держава може призначити главу місії.

Відмінності в організаційній структурі представництв зумовлені специфікою державного устрою, геополітичними факторами та іншими обставинами.

Ключові терміни Віденської конвенції про дипломатичні зносини

Глава представництва

Особа, уповноважена акредитуючою державою виконувати функції керівника представництва.

Співробітники представництва

Глава представництва та інші члени його персоналу.

Члени персоналу

Особи дипломатичного, адміністративно-технічного та обслуговуючого персоналу.

Дипломатичний агент

Це або глава представництва, або член його дипломатичного персоналу.

Приватний домашній працівник

Особа, що виконує функції домашнього працівника для співробітника представництва, не перебуваючи на службі акредитуючої держави.

Приміщення представництва

Будівлі або їх частини, включно з резиденцією глави представництва та земельними ділянками, які їх обслуговують, незалежно від форми власності.

Ключові завдання дипломатичних місій

01

Представництво держави

Постійне представництво держави у країні перебування через посольства та місії.

02

Участь у конференціях

Конференції, наради та міжнародні конгреси — регулярні зустрічі представників держав на різних рівнях.

03

Міжнародні договори

Підготовка та підписання двосторонніх і багатосторонніх угод, які регулюють різні аспекти міжнародних відносин.

04

Переговори з відомством

Політичні, економічні, культурні та інші переговори з дипломатичним відомством країни перебування.

05

Робота в організаціях

Участь представників країни в діяльності міжнародних організацій різних рівнів.

06

Інформаційна робота

Висвітлення позиції уряду щодо зовнішньополітичних питань у ЗМІ, публікація офіційної інформації та міжнародних актів.

Керівництво діяльністю органів дипломатичної служби здійснює Міністерство закордонних справ України, зокрема Міністр закордонних справ, який затверджує структуру органів дипломатичної служби.

Три класи глав дипломатичних представництв

Посли та нунції

папські легати

Акредитуються при главах держав і представляють найвищий рівень дипломатичного рангу. Зазвичай очолюють посольства.

Посланники та інтернунції

міністри

Також акредитуються при главах держав, але мають нижчий статус порівняно з послами. Зазвичай очолюють дипломатичні місії.

Повірені у справах

chargé d'affaires

Акредитуються при міністрах закордонних справ і виконують функції представництва на менш офіційному рівні.

Глава дипломатичного представництва України

Це посол, посланник або повірений у справах, який відповідає за організацію діяльності представництва та його персоналу, здійснює загальне політичне керівництво і контроль за роботою інших організацій та представників своєї держави на території акредитації. У роботі він покладається на членів дипломатичного персоналу, які також мають представницькі повноваження і уповноважені виступати з питань своєї компетенції від імені акредитуючої держави.

Постійні та тимчасові повірені у справах

Постійні

Керують представництвом на постійній основі

Очолюють представництво до зміни його класу. Повірені у справах можуть керувати як посольствами, так і місіями, але найчастіше очолюють місії, якщо держави домовляються обмежити відносини цим рівнем. Цей інститут використовується, зокрема, за умов, коли між державами встановлені не зовсім дружні відносини.

Тимчасові

Виконують обов'язки за відсутності глави

Не належать до окремого класу і лише виконують обов'язки глави представництва в разі його відсутності — під час відпустки чи виклику на консультації. Зазвичай призначаються дипломати вищого рангу після глави представництва, наприклад радники. Для виконання ними функцій достатньо повідомлення МЗС держави перебування.

Зазвичай посли очолюють посольства, тоді як посланники — дипломатичні місії. Процедура акредитування повірених у справах має певні особливості, тому важливо розрізняти постійних і тимчасових повірених.

Коли дипломатичне представництво припиняє свою діяльність

01

Розірвання відносин

Розірвання або тимчасове припинення дипломатичних відносин між відповідними державами.

02

Стан війни

Виникнення стану війни між акредитуючою державою та державою перебування.

03

Докорінні зміни

Соціально-економічні чи політичні зміни в одній із держав, які призводять до утворення нового державного утворення, що не виявляє наміру продовжувати дипломатичні відносини.

04

Зникнення суб'єкта

Припинення існування однієї з держав як суб'єкта міжнародного права через об'єднання з іншою та створення нового суб'єкта міжнародного права.

П'ять функцій представництва за Віденською конвенцією 1961 року

1

Представницька

Забезпечення представництва акредитуючої держави в державі перебування, що виходить за межі формальних соціальних чи церемоніальних обов'язків. Ця функція є центральною, а інші пов'язані з нею.

2

Консульська

Захист інтересів акредитуючої держави, її громадян і власності на території держави перебування в межах, визначених міжнародним правом.

3

Переговорна

Проведення переговорів і укладання угод із представниками держави перебування.

4

Інформаційна

Отримання законними засобами відомостей про умови та події в державі перебування для передачі уряду, а також поширення інформації про Україну та міжнародні події.

5

Посередницька

Сприяння розвитку дружніх стосунків між державами, включно з розширенням співпраці в економіці, політиці, освіті, науці та культурі.

Захист інтересів держави, громадян та юридичних осіб

Як реалізується

- Надання консультацій громадянам з питань їхнього перебування в державі
- Подання запитів щодо захисту інтересів акредитуючої держави та її громадян
- У випадках крайньої необхідності — протести або подання відповідним органам держави перебування
- Як правило, захист реалізують консульські відділи посольств або окремі консульські установи; представництва втручаються лише у серйозних і політично значущих випадках

Обмеження

- Необхідно уникати дій, які могли б бути інтерпретовані як втручання у внутрішні справи держави перебування
- Перед застосуванням механізмів захисту посольство має пересвідчитися, що в судовому чи іншому захисті було відмовлено або всі правові засоби вичерпані
- Захист здійснюється виключно щодо осіб, які є громадянами або суб'єктами акредитуючої держави
- Апатриди, біпатриди, громадяни та організації інших держав зазвичай не можуть розраховувати на такий захист — окрім крайньої необхідності або спеціальних домовленостей

Функцію представництва слід розглядати як базову для кожного представництва, оскільки вона концентрує в собі всю сукупність завдань, заради яких посольства та місії створюються за кордоном.

Дві функції, що визначають щоденну роботу посольства

Робочі контакти

Поточні питання

Регулярні робочі контакти між представництвом та міністерством закордонних справ приймаючої держави для обговорення поточних питань двосторонніх відносин. Такі переговори зазвичай проводяться не самим послом, а делегуються співробітникам за його дорученням.

Офіційні переговори

Укладення договору

Веде посол особисто. Для ведення переговорів і прийняття тексту договору, зокрема парафування, окремих повноважень не потрібно — право ґрунтується на факті акредитації. Однак для підписання договору посол повинен мати спеціальні повноваження, оформлені відповідним чином.

Інформаційна функція

Надійне джерело

Посольства традиційно виступають ключовими джерелами інформації про внутрішньополітичне, економічне, соціальне та культурне життя держави перебування. Збирання інформації має здійснюватися виключно законними методами, у суворій відповідності до норм міжнародного права.

Саміти — переговори на вищому рівні

Сучасна дипломатична практика надає особливого значення самітам — зустрічам і спілкуванню глав держав та урядів: саміт миру, саміт НАТО, саміт перших леді та джентльменів. Цей формат переговорів може бути найбільш результативним засобом для вирішення складних питань міжнародної політики.

Функції закордонних дипломатичних установ України

Політико-дипломатичний блок

- Організація переговорів, участь у підготовці укладення міжнародних договорів
- Забезпечення підготовки візитів офіційних делегацій та вищих посадових осіб України
- Поширення інформації про Україну в державі перебування або міжнародній організації
- Розвиток зв'язків із закордонними українцями, захист їхніх прав та підтримка громадських об'єднань
- Виконання консульських функцій у державі перебування та державах зони відповідальності

Аналітика та співробітництво

- Аналіз стану відносин України з державою перебування, її зовнішньої і внутрішньої політики
- Забезпечення державних органів відповідною інформацією
- Підготовка пропозицій щодо розвитку політичних, економічних, гуманітарних, культурних і наукових зв'язків
- Сприяння експорту продукції українського походження та залученню інвестицій
- Науково-технічне співробітництво: інновації, трансфер технологій, захист прав інтелектуальної власності

Безпека та внутрішні процедури

- Виявлення загроз і викликів національним інтересам України, правам громадян і юридичних осіб
- Протидія таким загрозам дипломатичними засобами і методами
- Організація та проведення всеукраїнського референдуму, виборів Президента та народних депутатів
- Охорона державної таємниці, захист інформації з обмеженим доступом і контроль за її збереженням

Шість груп прав, привілеїв та імунітетів місії

01

Недоторканність приміщень

Приміщення представництва, резиденція глави місії та територія навколо них недоторканні. Представники приймаючої держави не мають права входити без дозволу глави місії.

02

Недоторканність архівів

Записи, документи, кореспонденція та архіви залишаються недоторканими на постійній основі, незалежно від місця їхнього зберігання або використання.

03

Свобода зв'язку

Право на вільне спілкування з усіх службових питань, кодовані чи шифровані повідомлення. Безпроводні засоби зв'язку — лише за згодою уряду приймаючої держави.

04

Дипломатична пошта

Опечатаний контейнер для службових документів і предметів має абсолютну недоторканність: його не можна розкривати чи затримувати.

05

Звільнення від податків

Місія не сплачує державних, регіональних чи муніципальних податків, пов'язаних із приміщеннями. Виняток — плата за спеціальні послуги: вода, електроенергія, вивезення сміття.

06

Митні пільги

Можливість ввозити товари для службового використання без сплати митних зборів. Звільнення не поширюється на зберігання чи транспортування ввезеного майна.

Приміщення, майно і транспорт дипломатичного представництва

Обов'язки приймаючої держави

- Забезпечити захист приміщень і прилеглих територій від будь-якого вторгнення, завдання шкоди, порушення порядку чи приниження гідності місії
- Не входити до приміщень без дозволу глави місії
- Поширити недоторканність на членів дипломатичного, адміністративного й технічного персоналу — за умови, що вони не є громадянами чи постійними мешканцями держави перебування

Майно та транспорт

- Приміщення, їх вміст і транспорт місії мають імунітет від обшуку, конфіскації, арешту чи виконання судових рішень
- Транспорт членів персоналу також користується цим імунітетом
- Виняток — порушення правил дорожнього руху: до них ставляться як до громадян держави перебування, але без накладання покарання, з повідомленням главі місії

Привілеї та імунітети визначаються Віденською конвенцією про дипломатичні зносини 1961 року, Віденською конвенцією про консульські зносини 1963 року та Указом Президента України «Про Положення про дипломатичні представництва та консульські установи іноземних держав в Україні».

Пошта і дипломатичні кур'єри

Що це таке

Опечатаний контейнер, призначений виключно для перевезення службових документів або предметів, що використовуються для офіційних цілей, і чітко позначений як такий. Може бути супроводжуваною або несупроводжуваною — залежно від важливості вмісту.

Дипломатичні кур'єри

Мають право на захист з боку держави перебування, користуються особистою недоторканністю і не підлягають затриманню чи арешту. На кожну поїздку кур'єр забезпечується документами, які засвідчують його статус і вказують кількість місць багажу.

Командир екіпажу

За звичайних умов пошту можна передати командирові екіпажу літака, забезпеченому відповідними документами. Передача здійснюється представником місії особисто, однак командир екіпажу не має статусу дипкур'єра.

Абсолютна недоторканність

Дипломатичну пошту не можна розкривати чи затримувати, а для її пересилки мають бути забезпечені всі можливості.

Транзит через третю державу

Якщо зв'язок місії проходить через територію третьої держави, вона зобов'язана забезпечити недоторканність пошти та кур'єрів нарівні з приймаючою державою. Транзитні дипкур'єри мають отримати необхідні візи.

Ключові висновки теми

01

Три форми представництва

Постійні місії забезпечують стабільність відносин, тимчасові — гнучкість, спеціальні ad hoc — вирішення кризових ситуацій та окремих завдань.

02

Функції визначені правом

П'ять функцій за конвенцією 1961 року та розгорнутий перелік завдань за Положенням про закордонні дипломатичні установи України 2021 року.

03

Імунітети — умова роботи

Недоторканність приміщень, архівів, зв'язку та пошти, податкові й митні пільги існують не як привілей особи, а для належного виконання функцій установи.

Права та привілеї дипломатичних місій є фундаментальними елементами міжнародних відносин: вони забезпечують незалежність і безпеку дипломатичних представників та сприяють стабільній міжнародній комунікації.

Контрольні питання

Який документ визначає спеціальну місію як тимчасову місію, що представляє державу?

Назвіть три класи глав дипломатичних представництв